

Мр Симојана ПЕТРОВИЋ
виши асистент Правног факултета Универзитета у Бања Луци

НАЧЕЛА ПАРНИЧНОГ ПОСТУПКА ПРЕД СУДОМ У ПРИВРЕДНИМ СПОРОВИМА

Резиме

Закон о парничном процесу Србије (2011) промовисао је поједина начела оштрије парничне процедуре и у процесу, који се пред привредним судовима води поводом привредних спорова. У раду се ујоредно-правном, историјско-правном и нормативном анализом појединих законодавних одредаба овој посебној парничној процесу анализира значај свакој појединој начела који уобличује његову форму.

Осим тога, у раду је на систематичан начин учињен покушај докучивања значаја и међусобној односа неких процесних начела оштрије парничне процедуре, који дефинишу карактеристике процесу пред привредним судовима. У раду су представљене и поједине одлуке из судске праксе, као индикатор судској процесу и начина тумачења појединих законодавних одредаба у пракси привредних судова.

Кључне речи: *привредни спор, начела процесу пред привредним судом.*

I Увод

Посебна правила парничног поступка у привредним споровима примјењују се у свим споровима, за чије је рјешавање надлежан привредни суд, према одредбама закона којим се уређује стварна надлежност

судова.¹ Ова бланкетна норма ЗПП Србије (2011)² не дефинише појам привредног спора, већ само упућује на одговарајућу одредбу Закона о уређењу судова.³ Одредбе општег парничног поступка примјењују се

1 С обзиром на то да је изостало одређење појма привредног спора у Закону о парничном поступку Србије (*Службени гласник Републике Србије*, бр. 72/11, 49/13 (Одлука Уставног суда), 74/13 (Одлука Уставног суда), 55/14; у даљем тексту: ЗПП Србије (2011)), тиме би и сам наслов ове главе Закона требало да гласи „Поступак из надлежности привредних судова“, или „Поступак пред привредним судовима“, као што је то случај са Законом о парничном поступку Хрватске (*Народне новине*, бр. 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14; у даљем тексту: ЗПП Хр).

2 ЗПП Србије (2011), чл. 480.

3 Закон о уређењу судова (*Службени гласник Републике Србије*, бр. 116/08, 104/2009, 101/2010, 31/2011, 78/2011, 101/2011 и 101/2013; у даљем тексту ЗУС Србије). У чл. 25 законодавац привредни спор дефинише комбинованим кориштењем персоналног и каузалног критеријума. Наиме, овом одредбом прописано је да привредни суд у првом степену суди: 1. у споровима између домаћих и страних привредних друштава, предузећа, задруга и предузетника и њихових асоцијација (привредни субекти), у споровима који настану између привредних субеката и других правних лица у обављању делатности привредних субеката, као и кад је у наведеним споровима једна од странака физичко лице ако је са странком у односу материјалног супарничарства; 2. у споровима о ауторским и сродним правима и заштити и употреби проналазака, индустријског дизајна, модела, узорака, жигова, ознака географског порекла, топографије интегрисаних кола, односно топографије полупроводничких производа и оплемењивача биљних сорти који настану између субеката из тачке 1 овог става, у споровима поводом извршења и обезбеђења из надлежности привредних судова, а у споровима поводом одлука изабраних судова само кад су донете у споровима из тачке 1 овог става; 3. у споровима који произлазе из примене Закона о привредним друштвима или примене других прописа о организацији и статусу привредних субеката, као и у споровима о примени прописа о приватизацији и хартијама од вредности; 4. у споровима о страним улагањима, о бродовима и ваздухопловима, пловидби на мору и унутрашњим водама и споровима у којима се примењују пловидбено и ваздухопловно право, изузев спорова о превозу путника, о заштити фирме, поводом уписа у судски регистар, поводом реорганизације, судске и добровољне ликвидације и стечаја осим спорова за утврђење постојања заснивања и престанка радног односа који су покренути пре отварања стечаја. Привредни суд у првом степену води поступак за упис у судски регистар правних лица и других субеката, ако за то није надлежан други орган, води поступак стечаја и реорганизације, одређује и спроводи извршење на основу веродостојних исправа када се односе на лица из ст. 1 тач. 1 овог члана, одређује и спроводи извршење и обезбеђење одлука привредних судова, а одлука изабраних судова само кад су донете у споровима из ст. 1 тач. 1 овог члана, одлучује о признању и извршењу страних судских и арбитражних одлука донетих у споровима из ст. 1 тач. 1 овог члана одлучује и спроводи извршење и обезбеђење на бродовима и ваздухопловима, води ванпарничне поступке који произлазе из примене Закона о привредним друштвима.

Упоредно-правно гледано, Закон о судовима Хрватске (*Народне новине*, бр. 28/13 и 33/15) у чл. 21 дефинише појам привредног спора само на основу каузалног критеријума. Појам привредног спора дефинисан је одредбом чл. 481 Закона о пар-

поступку пред привредним судом само уколико неко процесно питање није другачије регулисано правилима посебног поступка, који се води пред привредним судом. Ово се односи и на примјену процесних начела општег парничног поступка, а у поступку поводом спорова који се воде пред привредним судовима.

Посебан парнични поступак који се води пред привредним судовима, одликује примјена начела диспозитивности, писмености, истражног и расправног начела, начела електронификације и хитности, те начела непосредности.

Иако је одредбама ЗПП Србије (2011) поступак у *привредним судовима* позициониран међу посебне парничне поступке, законодавац у поступку пред привредним судовима неправилно упућује на *сходну* примјену осталих одредаба парничног поступка. Полазећи од става да поступак у привредним споровима представља посебан парнични поступак, онда се несумњиво ради о *суисидијарној* примјени општих правила парничног поступка.⁴

Имајући у виду чињеницу да је поступак пред привредним судом поједностављен, у односу на општи парнични поступак, те да је циљ посебних правила овог поступка најхитније могуће рјешавање спорне ствари, и начела која га уобличавају, предвиђена су, уважавајући искључиво овај циљ. Наиме, постизању начела хитности у поступању пред привредним судовима, подређен је омјер примјене начела диспозитивности и официјелности, начела писмености и усмености, истражног и расправног начела, начело електронификације, те начело непосредности.

Начела су општа и основна правна правила кроз која се изражавају одређени правно-политички и правно-технички циљеви који треба да се остваре у грађанском судском поступку. Процесна начела изражавају битне карактеристике сваког грађанског судског поступка, као метода правне заштите. Међусобни однос основних процесних начела у сваком грађанском судском поступку је различит.⁵ То вриједи и за поједине посебне парничне поступке, уважавајући специфичне правне и процесне циљеве. Начела судског поступка су правила којих се морају придржа-

ничном поступку Словеније (*Урадни лист*, бр. 73/07, 45/08) методом комбинације персоналног и каузалног критеријума.

4 Тако и Ранко Кеча, Боривоје Старовић, *Грађанско процесно право*, Нови Сад, 2004, стр. 494; Јозо Чизмић, „Посебности поступка у привредним споровима пред судовима Федерације Босне и Херцеговине“, *Зборник радова Правној факултету Свеучилишта у Мосћару*, бр. 14/2001, стр. 202.

5 Гордана Станковић, „Основна начела парничног, ванпарничног и извршног поступка у власничким и стамбеним предметима“, *Lexoponica*, бр. 2/2011, стр. 251 и 252.

вати сви субјекти поступка, кад год предузимају одређену процесну радњу.⁶

II Начело диспозитивности и официјелности

Начело диспозитивности у општем парничном поступку, овлашћује странке да у парници постављају своје захтјеве пред судом, а истовремено ограничава суд у одлучивању само у границама страначких захтјева.⁷ Ова законодавна одредба, односи се, како на покретање парничног поступка, тако и на његово одржавање у току, одређивање предмета парнице, располагање предметом парнице, те на прикупљање процесног материјала.⁸ Суд неће одлучивати мимо, нити преко захтјева постављеног у тужби. Уколико, ипак, дође до прекорачења захтјева странке, то ће представљати разлог за покретање жалбеног поступка. Са друге стране, и сам жалбени поступак покреће се по начелу диспозиције, јер суд о прекорачењу тужбеног или противтужбеног захтјева неће пазити по сужбеној дужности, већ искључиво на приједлог странке.

Начело диспозитивности у општем парничном поступку произлази из диспозитивности субјективних грађанских права, поводом којих се пред судом расправља међу странкама. Ово начело, истовремено, формулише карактер парничне процедуре на начин, да на странке пребацује иницијативу, како за покретање, тако и за одржавање у току и окончање парничног поступка.

Начело диспозитивности овлашћује странке да слободно располагају захтјевима које су поставиле у току поступка. Странке у поступку слободно располагају свим својим главним и споредним захтјевима. Законодавац ово страначко овлашћење конкретизује тако што прописује да се странке свог захтјева могу одрећи, да могу признати захтјев противне странке, или се са супротном странком могу поравнати.⁹ У погледу садржаја процесног овлашћења располагања својим захтјевом, странке – тужилац и тужени – потупно су изједначени.¹⁰

6 Верољуб Рајовић, „Начела парничног, ванпарничног и извршног поступка“, *Правни животи*, бр. 12/03, стр. 7.

7 Вид. ЗПП Србије (2011), чл. 3 ст. 1.

8 Вид. Гордана Станковић, Ранка Рачић, *Парнично процесно право*, Бања Лука, 2010, стр. 196.

9 ЗПП Србије (2011), чл. 3 ст. 2.

10 Из одредбе члана 3 ЗПП Србије (2011) која се односи на начело диспозитивности у општем парничном поступку, произлази то да се примјена овог начела односи само на странке у поступку – тужиоца и туженог. Остали учесници у поступку – нпр. умјешач, свједок или вјештак нису странке у поступку и они не би могли рас-

Пропуштање странке да у поступку постави правозаштитни захтјев одређене садржине, или да предузме неку другу процесну радњу, која се одражава и на постојање неког страначког захтјева који је већ постављен, наводи на питање да ли је странка диспонирала својим захтјевом у поступку и у случају пропуштања предузимања неке процесне радње, а уколико то за посљедицу има фикцију о повлачењу, или немогућност истицања неког свог захтјева у поступку. Наше позитивно право, у складу са начелом диспозитивности, странкама не намеће дужност предузимања њихових процесних овлашћења у парничном поступку. Странке процесне радње треба да предузимају, уколико желе да успију у парници.¹¹ То се односи и на случајеве када суд странци налаже да предузме неку процесну радњу. Странка се не може принудити да буде дјелатна у поступку, већ је само могу погодити правне посљедице њеног пропуштања.¹² Стога, странке немају процесну дуж-

полагати страначким захтјевима постављеним пред судом. Ситуација је другачија када се умјешач, свједок, или вјештак нађу у улози *ad hoc* странке, односно када суд одлучује о неком њиховом самосталном правозаштитном захтјеву. Умјешач се може појавити у улози *ad hoc* странке у поступку када поставља самосталан правозаштитни захтјев за накнаду парничних трошкова у случају да *његова* странка успије у парници. Свједок у парничном поступку учествује као помоћни процесни субјект. То је треће лице, које суду саопштава своја чулна опажања чињеница из прошлости битних за рјешење спора, без изношења свог личног мишљења или закључка о томе. Стога се не сматра да свједок предузима парничне радње, већ се његова улога у страначкој парници ограничава на упознавање суда са елементима, од значаја за одлучивање о ствари која је спорна међу главним странкама. Међутим, постоји ситуација када је свједок, поводом туђе парнице, на основу Закона, овлашћен поставити самосталан правозаштитни захтјев суду за одлучивање о неком његовом праву. Тако ће бити када свједок, након обављеног свједочења, постави суду захтјев за накнаду трошкова приступа суду, као и измакле зараде, насталих усљед његове дужности свједочења. Захтјев за накнаду трошкова, насталих поводом дужности свједочења, представља посебан предмет парничног поступка свједока, као странке *ad hoc* и суд о њему одлучује посебном мериторном одлуком – рјешењем. Овај захтјев, са назнаком одговарајућег износа, свједок поставља пред судом одмах по саслушању. Наш законодавац прописује да и вјештак има право на накнаду трошкова свог приступа суду, као и на награду за извршено вјештачење. Закон, такође, прописује и да ће се рочиште за главну расправу одржати и уколико је одређено извођење доказа вјештачењем, па вјештак суду достави у законском року свој налаз и мишљење, али не приступи рочишту за главну расправу. Накнада путних трошкова, трошкова исхране и преноћишта, те трошкова вјештачења, на што вјештак по Закону има право из износа средстава предујмљених код суда, по логици ствари, настају само онда када вјештак приступи рочишту.

- 11 У упоредном праву, пар. 282 њемачког Закона о парничном поступку (нем. *Zivilprozeßordnung*) изричито прописује општу дужност странака да, благовременим изношењем својих чињеничних навода и предузимањем осталих парничних радњи, допринесе убрзању поступка (нем. *Prosesfordernungspflicht der Parteien*).
- 12 Гордана Станковић, *Грађанско процесно право*, Београд, 2004, стр. 247.

ност предузимања процесних радњи на које су овлашћене, већ имају процесни терет њиховог предузимања.¹³ Да ли ће странка предузети процесну радњу, зависи искључиво од тога, да ли јој се предузимање те радње поклапа са интересом да успије у парници.¹⁴

Ипак, начело диспозитивности нема неограничену примјену у парничном поступку. Законодавац је располагања странака постављеним захтјевима ограничио њиховом дужношћу поштовања принудних прописа, јавног поретка, правила морала и добрих обичаја.¹⁵ Суд по службеној дужности води рачуна о томе да ли су странке, располагајући својим захтјевима, повриједиле правила принудних прописа, јавног поретка, правила морала и добрих обичаја. Контролу да ли су странке својим недопуштеним диспозицијама повриједиле наведене одредбе когентног права врши, првенствено, првостепени суд. Уколико он направи пропуст и своју одлуку заснује на недозвољеним располагањима странака, то ће представљати повреду одредаба парничног поступка битну по самом закону, и као таква представљаће разлог за покретање жалбеног поступка пред другостепеним судом.¹⁶

Мјесто гдје се окончава могућност страначког диспозитивног располагања својим захтјевима у поступку, започиње подручје судског управљања поступком, према начелу официјелности и према правном начелу. Наиме, ако посумња да странке неистинито приказују чињенице да би оствариле недозвољено располагање захтјевом, суд може наредити да се докажу чињенице које међу странкама нису спорне. Суд је, такође, овлашћен да утврди и чињенице које странке нису изнијеле и изведе доказе које странке нису предложиле ако из резултата расправљања и доказивања произлази да странке располажу захтјевима којима не могу располагати. Суд је овлашћен да одреди извођење доказа вјештачењем по службеној дужности, ако је то прописано законом.¹⁷

---

13 Г. Станковић, *нав. дело*, стр. 247.

14 Стога и одредбу чл. 7 ст. 1 ЗПП Србије (2011), која говори о *дужности странака* да изнесу све чињенице на којима заснивају своје захтеве и да предложе доказе којима се утврђују те чињенице, не би требало тумачити као процесну дужност странке, већ више као овлашћење које се односи на странке, а не на суд. Дакле, наведена одредба одговара на питање ко предлаже доказе у парничном поступку – суд или странке, а не на питање да ли странка има дужност да предузме ову процесну радњу, јер је јасно да је одговор негативан, полазећи од принципа диспозитије.

15 ЗПП Србије (2011), чл. 3 ст. 3.

16 ЗПП Србије (2011), чл. 374 ст. 2 тач. 5.

17 ЗПП Србије (2011), чл. 262. Детаљније вид. Гордана Станковић, „Начело диспозитије и недозвољене радње располагања у парничном поступку“, *Билтен судске праксе Врховног суда Србије*, бр. 2/06, стр. 228.

1. Начело диспозитивности и официјелности у поступку пред привредним судом

Специфичност примјене начела диспозитивности у поступку пред привредним судовима намећу специфичности овог поступка, као што су страначка, парнична и постулативна способност странака, када се, као странка пред привредним судом, појављује привредно друштво као правно лице и привредни субјект. Наиме, правно лице има страначку и парничну способност, али не и постулативну, због чега правне радње у поступку предузима заступник правног лица – тзв. *орјан засјуйник*. Могућност располагања захтјевом у поступку, коју пружа начело диспозитивности заправо се и односи на органа заступника, а не на само привредно друштво, које, као правно лице,¹⁸ физички није у стању ни изразити своју вољу, нити диспонирати својим захтјевима у поступку.

Заступање привредних друштава регулисано је одредбама ЗПД Србије.¹⁹

Појам заступника правног лица регулисан је и одредбом Закона о парничном поступку. Ради се о лицу које је уписано у одговарајући регистар, а одређено је посебним прописом, општим и појединачним актом правног лица или одлуком суда,²⁰ те које предузима парничне радње којима изражава вољу заступаног правног лица.²¹

Примјена начела диспозитивности у поступку из надлежности привредног суда, само је дјелимично изричито регулисана одред-

18 Закон о привредним друштвима Републике Србије (*Службени гласник РС*, бр. 36/2011, 99/2011, 83/2014 – др. закон и 5/2015; у даљем тексту: ЗПД Србије), чл. 2.

19 Овлашћење за заступање привредног друштва имају лица која су за одговарајући облик тог друштва предвиђена одредбама ЗПД Србије. Сваки ортак овлашћен је да самостално заступа оргачко друштво, ако уговором о оснивању није другачије одређено (ЗПД Србије, чл. 111 ст. 1). Комплементари воде послове друштва и заступају га. Командитори не могу водити послове, нити га заступати (ЗПД Србије, чл. 131 ст. 1 и 2). Друштво са ограниченом одговорношћу према трећима заступа директор, у складу са оснивачким актом, одлукама скупштине друштва и упутствима надзорног одбора (ЗПД Србије, чл. 221 ст. 1). Извршни директори воде послове акционарског друштва, и законски су заступници друштва, осим ако је статутом одређено да само поједини извршни директори заступају друштво (ЗПД Србије, чл. 388). Одредбе овог закона предвиђају и одговорност за штету заступника друштва, пуномоћника по запослењу и прокуристе за штету коју нанесу друштву прекорачењем граница својих овлашћења (ЗПД Србије, чл. 41).

20 ЗПП Србије (2011), чл. 77. Детаљније о заступању привредних друштава вид. Душица Палачковић, „Заступање (посебно процесно) привредних друштава у праву Републике Србије“, *Зборник радова са научној скуја са међународним учешћем „Правне норме у времену и ѿростору“*, Правни факултет Приштина – Косовска Митровица, 2012, стр. 51.

21 Детаљније вид. Михајло Дика, *Грађанско ѿарнично ѿраво – сѿранке, ѿхови за сѿуйници и ѿрећи у ѿарничном ѿостујуку*, Загреб, 2008, стр. 182.

бом парничног поступка у виду ограничења могућности диспонирања постављеним захтјевом. Наведена одредба прописује да се парнична радња заступника може опозвати само ако је у питању признање или одрицање од тужбеног захтјева,²² односно само уколико се ради о диспонирању већ постављеним тужбеним захтјевом странке – правног лица којег он заступа. Из ове одредбе закључује се да остале парничне радње које предузима њен орган заступник странка не може опозвати.

Процесне радње којима диспонира захтјевом постављеним пред судом, а које заступник предузима као израз воље правног лица, односно привредног друштва, трпе посебна ограничења, у смислу постојања сагласности органа одређеног статутом привредног друштва.²³ Из формулације наведене законодавне одредбе произлази да се контрола рада заступника привредног субјекта односи искључиво на диспонирање већ постављеним захтјевом пред судом, у смислу одрицања од истог, или признања захтјева супротне странке, а којим се окончава поступак пресудом на основу одрицања, односно признања. Међутим, из законодавне одредбе не произлази да се може опозвати и одлука органа заступника да не подигне тужбу у случају постојања привредног спора. Тиме се отвара питање, да ли је опозивању подложно и пропуштање органа заступника да предузме неку процесну радњу која резултира фикцијом о повлачењу постављеног захтјева у тужби, као и да ли се опозвати може пропуштање органа заступника да уопште постави тужбени захтјев пред судом.

Када је ријеч о пропуштању предузимања неких процесних радњи које резултирају фикцијама о повлачењу захтјева, као виду *іа-сивної* диспонирања тим захтјевима на штету заступаног правног лица, ситуација у поступцима из надлежности привредних судова је специфична, у поређењу са општим парничним поступком. Наиме, у општем парничном поступку сама странка има постулативну способност, као и слободу да располаже својим захтјевом који је поставила пред судом. Због тога и њено пропуштање, које за резултат има наступање фикције о повлачењу тужбе, или доношење пресуде због пропуштања, под условом да је од стране суда упозорена на ове посљедице, подлијеже слободи њене диспозиције.²⁴ Са друге стране, недостатак постулативне способности правних лица, условљава и специфичност њиховог заступања. За-

22 ЗПП Србије (2011), чл. 483. Закон о парничном поступку Србије (*Службени гласник Републике Србије*, бр. 125/04, 111/09; у даљем тексту: ЗПП Србије (2004)) изричито је искључивао могућност да странка мијења и опозива радњу свог статутарног заступника (чл. 83).

23 Тако и Г. Станковић, Р. Рачић, *нав. дело*, стр. 179.

24 Тако и Г. Станковић, „Начело диспозиције и недозвољене радње располагања у парничном поступку“, стр. 225.

ступник правног лица заправо не спроводи изричиту вољу заступаног, јер он није физички у могућности да је изрази, као што то може заступано физичко лице. Статутарни заступник предузима поједине процесне радње у најбољем интересу заступаног правног лица, презумирајући његову вољу у најбољем интересу тог правног лица у сваком конкретном случају. То би значило да заступник правног лица нема слободу да диспонира тиме да ли ће подићи или неће грађанскоправну тужбу уколико је повријеђено неко грађанско право заступаног. Ову обавезу заступник правног лица има првенствено према заступаном лицу, а не према држави.²⁵ Из тога произлази да пропуштање органа заступника да предузме одређену процесну радњу, које резултира фикцијом о повлачењу захтјева привредног друштва или правног лица постављеног пред судом, нема исту тежину коју има пропуштање странке као физичког лица, које самостално и потпуно слободно диспонира својим захтјевима у току поступк, чак и уколико то чини на пасиван начин – односно својим пропуштањем. Из разлога правне сигурности у поступку, пропуштања статутарног заступника да предузме неку процесну радњу на коју је овлашћено – као вид пасивног диспонирања захтјевом који припада правном лицу, гледано са аспекта осталих учесника у поступку и суда – производи „негативне“ процесне посљедице по заступано правно лице или привредно друштво. Таква пропуштања не могу се анулирати самим тим што правно лице није „криво“ због пропуштања заступника, који је дјеловао у лошој вјери или са недовољном пажњом. На основу свега наведеног, за закључити је да пропуштање предузимања неке процесне радње, као вид пасивног диспонирања заступника привредног друштва, а које производи негативне посљедице по заступано правно лице, може бити предмет одговорности заступника правног лица према самом правном лицу, односно његовим органима за савјесно и уредно заступање пред судом. Та чињеница не може погађати интересе трећих лица, уколико су она савјесно поступала у поступку.

Ограничења начела диспозитивности која вриједе у општем парничном поступку, супсидијарно се примјењују и у поступку из надлежности привредних судова. Наиме, привредни судови дужни су да по службеној дужности воде рачуна о томе да странке својим диспозитивним располагањима не вријеђају правила принудних прописа, јавног поретка, правила морала и добрих обичаја.²⁶ Ова ограничења располагања

25 Вид. Тома Живановић, *Основни проблеми кривичној и грађанској процесној права (иоспуйка)*, Београд, 1941, стр. 30.

26 „Правна лица дужна су уредно да воде своје књиговодство, а могућност другачијег уговарања начина пословања законом није предвиђена. Због тога се не може прихватити позивање туженог на неуобичајени начин међусобног пословања, у којем би он и тужилац ванкњиговодствено гасили међусобне обавезе. Имајући то у

странака могу се односити на одредбе материјалног, као и на одредбе процесног права.²⁷

Када је у питању начело официјелности, у поступку из надлежности привредних судова његова примјена није законом изричито предвиђена, већ се супсидијарно примјењују одредбе општег парничног поступка. Начело официјелности у поступку из надлежности привредних судова изузетно долази до изражаја само ако се странке понашају супротно принудним прописима, када суд по сопственој иницијативи предузима парничне радње и управља поступком.²⁸ Начело официјелности овлашћује суд да утврди чињенице које странке нису изнијеле и да изведе доказе које странке нису предложиле, ако из резултата расправљања и доказивања произлази да странке располажу захтјевима којима не могу да располажу.²⁹ Са друге стране, поступак из надлежности привредних судова никада се не покреће по службеној дужности.

III Расправно и истражно начело

Однос расправног и истражног начела у парничном поступку везује се за одговор на питање коме припада иницијатива за прикупљање процесног материјала – странкама или суду. Према изричитој законодавној одредби, у општем парничном поступку, странке су дужне изнијети све чињенице на којима заснивају своје захтјеве и предложити доказе којима се утврђују те чињенице.³⁰ При томе је суд у свом одлучивању и разматрању процесног материјала ограничен само на чињенице и доказе које су странке изнијеле.³¹ Садржај расправног начела попуњава се управо дужношћу странака да пред суд изнесу све чињенице на којима заснивају своје захтјеве, као и да предлажу доказе, док је само извођење предложених доказа у надлежности суда, сходно истражном начелу. Суд одлучује о томе који ће се од понуђених доказа извести,³² а који

виду, првостепени суд је правилно обавезао туженог на плаћање износа према сравњеном IOS обрасцу, који је потписан и за туженог, јер тужени у току парничног поступка није доставио доказе да је наведено дуговање измирио, а терет доказивања тих чињеница је на туженом...“; из пресуде *Привредној ајелационој суда Србије*, бр. Пж.6835/2011 од 15.3.2012. године.

27 Одговор утврђен на сједници Одељења за привредне спорове Вишег трговинског суда од 5. и 25. октобра и 7. и 14. новембра 2006. године.

28 Г. Станковић, Р. Рачић, *нав. дело*, стр. 199.

29 ЗПП Србије (2011), чл. 7 ст. 3.

30 ЗПП Србије (2011), чл. 7 ст. 1.

31 ЗПП Србије (2011), чл. 7 ст. 2.

32 ЗПП Србије (2011), чл. 229 ст. 2.

не, доношењем рјешења. За закључити је да се у општем парничном поступку расправно начело примјењује на дужност странака да суду предложе чињенице и доказе који су релевантни за њихове захтјеве, док се истражно начело огледа у дужности суда да одлучује о томе који ће од понуђених доказа извести, те да на главној расправи изведе предложене доказе.³³

Суд је, такође, овлаштен да утврди чињенице које странке нису изнијеле и да изведе доказе које странке нису предложиле, ако из резултата расправљања и доказивања произлази да странке располажу захтјевима којима не могу да располажу.³⁴ Ова одредба, чију је примјену законодавац предвидио само за изузетан случај недопуштеног страначког располагања захтјевима, одступа од правила да расправно начело доминира приликом прикупљања одлучујућих чињеница. У овој ситуацији се и прикупљање чињеничног материјала повјерава суду, независно од страначких приједлога. С обзиром да законодавац предвиђа да у случају да „странке“, располажу захтјевима којима не могу располагати нејасно је да ли законодавац примјену истражног начела на прикупљање чињеничног материјала предвиђа само под условом да обје странке предузимају недопуштена располагања захтјевима, или се ова одредба може примјенити и уколико суд утврди да само једна странка располаже захтјевом којим не може располагати. Такође је нејасно из законодавне одредбе да ли је довољно да странке располажу само једним главним захтјевом, или је неопходно да дође до кумулативног недопуштеног располагања више захтјева.

Из наведеног, намеће се закључак да се истражно поступање суда у општем парничном поступку уоквирује у границе начела диспозитивности странака, а да се те границе помјерају у смислу проширења истражних овлашћења суда само уколико дође до злоупотребе процесних овлашћења од самих странака.

У поступку из надлежности привредног суда, супсидијарном примјеном општих одредаба парничног поступку, намеће се закључак да је иницијатива за утврђивање чињеница и предлагање доказа, према расправном начелу, на странкама, док је доношење одлуке о извођењу предложеног доказа, као и само извођење предложеног доказа, у складу

33 ЗПП Србије (2011), чл. 326 ст. 1.

34 ЗПП Србије (2011), чл. 7 ст. 3. Наведена одредба непрецизно је формулисана. Наиме, законодавац говори о проширењу овлашћења суда приликом утврђивања одлучујућих чињеница, уколико „...из резултата расправљања и доказивања произлази да странке *располажу* захтјевима којима не могу да располажу“. Нејасно је, из наведене формулације, да ли је суд овлашћен да прошири своја истражна овлашћења тек уколико је странка починила недопуштено располагање захтјевом, или је то могуће и превентивно, уколико из резултата расправљања и доказивања произлази то да странке *намјеравају* неовлашћено располагати захтјевом.

са истражним начелом, повјерено привредном суду. Осим тога, имајући у виду то да у поступку пред привредним судом доминирају исправе као доказно средство, суд има кључну улогу у самом поступку извођења доказа читањем исправа,³⁵ а о чему ће више ријечи бити у дијелу о начелу усмености и писмености. Суд није дужан да налаже странкама предлагање извођења неког доказа.³⁶

IV Начело усмености и писмености

У општем парничном поступку начела усмености и писмености међусобно се употпуњују. Док начело усмености доминира на припремном рочишту и на рочишту за главну расправу, начело писмености примјењује се увијек када странка неку процесну радњу предузима ван рочишта, као и приликом засвједочавања усмено предузетих процесних радњи на самом рочишту.³⁷

На припремном рочишту странке усмено саопштавају своје доказне приједлоге суду, а на рочишту за главну расправу извођење доказа саслушањем свједока и странака, као и саслушање вјештака обавља се, у правилу, по начелу усмености.³⁸ Изузетно, законодавац предвиђа и могућност да се, умјесто усменог саслушања свједока, изведе доказ читањем писане изјаве свједока, у којој се наводе сазнања о битним спорним чињеницама, одакле су му оне познате и у каквом је односу са странкама у поступку. Писана изјава свједока мора да буде овјерена у суду или од стране лица које врши јавна овлашћења.³⁹ Иако је законода-

35 Историјско-правно гледано, Законик трговачки за Књажество Србију, кнеза Милоша Обреновића, из јануара 1860. године у пар. 19 прописује да: „У свима парницама пак може суд наредити, да му се књиге покажу поради виђења предмета о коме се парница води, или да се испише извод таквог предмета“. Осим тога, пар. 21 прописује: „Ако страна неће да покаже књиге, којима противна страна изјаснила се да ће веровати, онда суд може овој заклетву досудити“.

36 „Нису основани жалбени наводи туженог да је суд био дужан да му наложи да достави доказе о својој пословној пракси, да би их потом могао ценити при доношењу побијане одлуке. Свака странка која износи одређене наводе у парничном поступку, дужна је да суду предложи или достави доказе за те своје наводе... Из тога произлази, дакле, да суд није овлашћен да налаже странкама достављање одређеног доказа, већ је то обавеза самих странака.“ Из решења *Привредној ајелационој суда Србије*, бр. Пж. 4296/2010. од 7.10.2010. године.

37 ЗПП Србије (2011), чл. 14.

38 ЗПП Србије (2011), чл. 245 ст. 1.

39 ЗПП Србије (2011), чл. 245 ст. 2. Ова одредба је у теорији изазвала бројне полемике. Иако је законодавац у Радној верзији Закона о изменама и допунама Закона о парничном поступку Србије од 23.11.2012. године предвидио брисање наведене одредбе (Радна верзија наведеног Закона доступна на адреси: <http://arhiva.mpravde>).

вац наведеном одредбом дао могућност проширења подручја примјене начела писмености у општем парничном поступку, не конкретизује се под којим условима и на основу чега ће суд одлучити да предност да извођењу доказа читањем писане изјаве свједока, умјесто да се свједок усмено саслуша пред судом.⁴⁰ Слична је ситуација и када је у питању извођење доказа вјештачењем. Суд може рјешењем одредити да се извођење доказа вјештачењем спроведе читањем писаног налаза и мишљења које је странка приложила, а након изјашњавања супротне странке.⁴¹ Нова законодавна рјешења представљају резултат схватања законодавца да утврђивање стварног стања ствари у спорном односу није приоритетни задатак суда у поступку, нити то представља циљ поступка, већ суд има задатак да што прије ријеши спор који је изнијет пред њега на рјешавање. Ефикасност поступка и суђење у разумном року постали су прворазредни правнополитички циљеви који имају приоритет у односу на правилност одлуке,⁴² коју гарантују управо начела усмености и непосредности.

Оваква законодавна рјешења, у правној теорији имају своје оправдање у постизању правне сигурности и концентрације парничног поступка⁴³ са једне стране, док су са друге стране критикована замјеном једног доказног средства другим, те угрожавањем начела непосредности и контрадикторности.⁴⁴ Рјешење ове дилеме свакако ће пружити пракса, кроз примјену наведене одредбе.

gov.rs/lt/articles/zakonodavna-aktivnost/radne-verzije-zakona/, 1.4.2015. године), она ипак није брисана одредбама Закона о измјенама и допунама Закона о парничном поступку Србије (*Службени гласник Републике Србије*, бр. 55/2014).

40 Радна верзија ове законодавне одредбе предвиђала је супституцију свједочења писаном изјавом само као изузетак у ситуацији када саслушање свједока није могуће или је отежано, односно ако свједок због неотклоњивих сметњи не може лично доћи пред суд или ако би његов долазак проузроковао несразмјерне трошкове. (Радна верзија ЗПП Србије (2011) доступна је на сајту Адвокатске коморе Србије: <http://www.advokatska-komora.co.rs>, наведено према: Гордана Станковић, „Писана изјава која замењује сведочење у парничном поступку“, *Правни информатор*, бр. 3/2012, стр. 19).

41 ЗПП Србије (2011), чл. 261 ст. 3.

42 Г. Станковић, „Писана изјава која замењује сведочење у парничном поступку“, стр. 18; Гордана Станковић, „Супституисање саслушања сведока писаном изјавом, тонским или оптичким записом“, *Годишњак Правној факултету Универзитета у Бањој Луци*, бр. 34/2012, стр. 132.

43 Детаљније вид. Никола Бодирога, *Нови Закон о парничном поступку*, Београд, 2012, стр. 28.

44 Г. Станковић, „Писана изјава која замењује сведочење у парничном поступку“, стр. 19; Александар Радованов, „Критичка анализа појединих законских рјешења у новом Закону о парничном поступку“, *Правно-економски погледи*, бр. 2/2012, стр. 24.

1. Начело писмености у поступку из надлежности привредних судова

У привредним споровима, спорне чињенице се, у правилу, доказују исправама.⁴⁵ У овом поступку, као доказно средство могу се изводити приватне и јавне исправе, чију доказну снагу суд оцјењује по правилу о слободној оцјени доказа. Законодавац је наведено правило поставио ради повећања ефикасности судског поступка поводом привредних спорова, као и ради хитности у поступању, али не искључујући и могућност саслушања странака и свједока, уколико је то потребно.⁴⁶ У поступку из надлежности привредних спорова, по природи ствари, није могуће саслушање странака, већ се саслушава орган заступник правног лица.

Са друге стране, законодавац, поштујући сумарност поступка у споровима мале вриједности,⁴⁷ прописује да се у привредним споровима мале вриједности тужба не доставља туженом на (писмени) одговор.⁴⁸ Тужени своје материјалне приговоре може изнијети, у овом случају, тек на припремном рочишту, а ако суд одлучи да не закаже припремно рочиште, онда тек на рочишту за главну расправу. Законодавац је, у овом случају, начело усмености ставио у службу испуњења начела хитности у поступању и начела ефикасности судског поступка. Ово по-

45 ЗПП Србије (2011), чл. 484. Законодавац не одређује детаљније да ли се поједине врста исправа разликују у погледу доказне снаге. Историјско-правно гледано, Законик о судском поступку у грађанским парницама за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца из 1929. године; у даљем тексту: Законик о судском поступку СХС (1929), у пар. 391 прописује да: „Опште претпоставке за доказну снагу трговачких књига, као и дневника и закључница трговачких посредника процењују се по постојећим законима... Суд ће по слободном уверењу оцењивати уколико књига која се води о пословима каквог господарства, обрта или другог каквог пословног предузећа даје доказ односно своје садржине и односно послова и дела на којима се оснивају уписи.“

46 Тако и Н. Бодирога, *нав. дело*, стр. 274. Са друге стране, ЗПП Хр одредбом чл. 501 прописује да странке у поступку пред привредним судовима не могу изван рочишта давати изјаве усмено на записник код суда. Одредба чл. 14 ЗПП Хр која прописује да ако за поједине радње није законом одређен облик у којем се могу предузети, странке предузимају парничне радње у писаном облику изван рочишта или усмено на рочишту. *Ratio* одредбе чл. 501 ЗПП Хр треба тражити у чињеници да је циљ давања усмене изјаве пред судом ван рочишта, заправо, пружање правне помоћи странкама, које немају довољно знања да саме направе поднесак, нити средстава да ангажују стручњака. Давање изјаве на записник код суда ван рочишта је, између осталог, искључено, јер привредне субјекте, у правилу, заступају квалификовани заступници, те зато што је могућа комуникација путем писаних поднесака. Тако и Ј. Чизмић, „Посебности поступка у привредним споровима пред судовима Федерације Босне и Херцеговине“, стр. 218.

47 Јозо Чизмић, „Пресуда због оглухе – нова пресуда у хрватском парничном поступку“, *Хрватска љавна ревија*, бр. 9/2003, стр. 88.

48 ЗПП Србије (2011), чл. 487 ст. 4.

себно, имајући у виду правило о обавезном личном достављању тужбе, као и временско трајање ове процесне радње суда.

V Начело електронификације и хитности

Законодавац се определијелио за увођење начела електронификације у општу парничну процедуру.⁴⁹ Наиме, суд на приједлог странке или по службеној дужности може одредити да се свједок или странка саслуша путем видео конференцијске везе коришћењем уређаја за тонско или оптичко снимање.⁵⁰ Законодавац ни овдје не прописује детаљније када ће се суд определијелити за саслушање свједока путем видео конференцијске везе, нити када странка и под којим условима може предложити суду извођење доказа саслушање свједока на овај начин. Осим тога, закон прописује да странке у парничном поступку суду могу достављати поднеске електронском поштом,⁵¹ да суд може странкама и другим учесницима у поступку упућивати позив за рочиште или обавјештење о отказивању рочишта путем електронске поште, телеграмом, или другим електронским преносиоцем порука, под условом да је таквим начином позивања могуће да суд прими повратни податак да је лице позив, односно обавјештење примило,⁵² те да се достављање може вршити и електронским путем, у складу са посебним прописима и под условом да је таквим начином достављања могуће да се обезбиједи повратни податак да је лице примило писмено.⁵³

49 Историјско-правно гледано, трагови начела електронификације као вида вијерног забиљежавања предузимања појединих процесних радњи, налазе се и у одредбама Законика о судском поступку СХС (1929) пар. 376 прописује да: „Парнични суд може по предлогу које странке дозволити да извођење доказа бележи један или више стенографа. Стенограф, који није за ту службу стално заклет, заклеће се да ће оно, што буде усмено изнесено, верно забележити, а забелешке верно пренети на обично писмено...“ Иако је стенограф жив човјек а не електронски уређај, већ тада је препозната потреба да се обезбиједи постизање дословног забиљежавања поступка извођења неког доказа, а што данас могу обавити електронски уређаји.

50 ЗПП Србије (2011), чл. 245 ст. 3 и чл. 277 ст. 2. У њемачкој правној теорији, али и пракси, постоји став да судски поступак није ништа друго, већ посебна форма комуникације између учесника. Полазећи од тог става, намјера је њемачког законодавца да до 2022. године учини обавезним употребу електронских средстава комуникације између учесника у поступку међусобно, са једне стране и суда, са друге стране. Детаљније о овоме вид. Hanns Prütting, „Auf dem Weg von der mündlichen Verhandlung zur Videokonferenz – ein kleiner Schritt auf dem Weg zum elektronischen Gerichtsverfahren“, *Anwaltsblatt*, бр. 5/2013, стр. 330; Hanns Prütting, „Die elektronische Justiz“, *Civil Procedure Review*, бр. 3/2010, стр. 35.

51 ЗПП Србије (2011), чл. 104.

52 ЗПП Србије (2011), чл. 106.

53 ЗПП Србије (2011), чл. 129.

Начело електронификације у поступку пред привредним судовима има значај, утолико што доприноси остварењу начела хитности. Како у ЗПП Србије (2011) не постоје одредбе које изричито регулишу начело електронификације у поступку из надлежности привредних судова, то се одредбе које се односе на ово начело супсидијарно примјењују и у овом посебном парничном поступку, а у циљу постизања ефикасности и хитности у поступању.⁵⁴ Одредба опште парничне процедуре о томе да се странка или свједок могу саслушати и путем видео конференцијске везе кориштењем уређаја за тонско или оптичко снимање има ограничен домаћај у поступку поводом привредних спорова. Ово из разлога што у поступку пред привредним судовима доминира начело писмености и извођење доказа читањем исправа. Али, имајући у виду и то да могућност саслушања странака, односно органа заступника законом није потпуно искључено, овај сегмент начела електронификације парничне процедуре може утицати и на убрзање поступка пред привредним судом.

Начело хитности посебно је изражено у поступку из надлежности привредних судова. Скоро сва процесна правила поступка пред привредним судовима, а која одступају од правила општег парничног поступка, и јесу прописана управо у циљу реализације начела хитности овог посебног парничног поступка. Оно је, првенствено, видљиво кроз краће рокове за предузимање појединих страначких процесних радњи, кроз одступање од начела усмености и непосредности, кроз непостојање дужности суда да тужбу достави туженом на одговор уколико се ради о спору мале вриједности, те кроз строжији услов за подизање ревизије, а који се тиче вриједности предмета спора.⁵⁵

Законодавац изричито, као изузетак, предвиђа рок од тридесет дана за подизање приједлога за враћање у пређашње стање у поступ-

54 Новела Закона о парничном поступку Хрватске (*Народне новине*, бр. 25/13) даје посебан значај начелу електронификације у поступку пред привредним судовима. Наиме, чл. 492б изричито прописује могућност електронске доставе писмена странкама у поступку пред привредним судом, путем јединственог информационог система, а у чл. 492а регулисано је електронско подношење писмена привредном суду.

55 У циљу постизања хитности у поступку пред привредним судовима, ЗПП Хр у одредби чл. 495 регулише могућност да се, у хитним случајевима, рочиште може заказати телефоном, телеграмом, електронским путем, или на други одговарајући начин. Осим тога, одредба чл. 499 ст. 1 ЗПП Хр прописује да привредни суд може странкама наложити да једна другој директно упућују писмена електронским путем, препоручено поштом са повратницом или на други начин који омогућава несумњив доказ о обављеној предаји. Законодавац такво упућивање поднеска по учинцима изједначује са судском доставом писмена. Законодавац, ипак, није прецизирао под којим условима привредни суд може странкама наложити директно електронско упућивање писмена.

ку поводом привредних спорова,⁵⁶ који је краћи од рока од шездесет дана за враћање у пређашње стање у општем парничном поступку.⁵⁷ У циљу постизања хитности поступка, предвиђен је и рок од осам дана за добровољно извршење чинидбе, уз могућност да суд одреди и дужи рок за чинидбе које се не састоје у новчаном давању.⁵⁸

Одступање од начела усмености и непосредности, манифестовано је кроз одредбу која прописује да се у привредним споровима спорне чињенице доказују у правилу исправама.⁵⁹ Ова одредба не прецизира то какве морају бити исправе које се презентују пред судом, јавне или приватне, као ни то да ли оне морају бити овјерене и на који начин. Имајући у виду то да извођење доказа саслушањем странака или свједока захтијева више времена него што је то случај са извођењем доказа читањем исправа, јасно је да је наведена одредба постављена са циљем повећања ефикасности поступка у привредним споровима и хитности у поступању суда и странака. Са друге стране, суд не би смио, примјењујући начело хитности у поступању и ефикасности, угрожавати расправно начело, у смислу да уопште не изведе предложени доказ.⁶⁰

56 ЗПП Србије (2011), чл. 486 ст. 2 тач. 1.

57 ЗПП Србије (2011), чл. 110 ст. 3.

58 ЗПП Србије (2011), чл. 486 ст. 2 тач. 2. Рок за добровољно испуњење чинидбе у општем парничном поступку је петнаест дана (ЗПП Србије (2011), чл. 345 ст. 2. Са друге стране, ЗПП Хр одредбом чл. 500 ст. 1 тач. 2 прописује још и рок од осам дана за жалбу против пресуде односно рјешења, који је краћи од општег рока за жалбу који износи петнаест дана, те рок од три дана за подношење одговора на жалбу, који је у привредним споровима прописан као краћи, у односу на рок од осам дана за подношење одговора на жалбу у општем парничном поступку.

59 ЗПП Србије (2011), чл. 484.

60 „...Жалбени наводи да је првостепени суд постао супротно чл. 10 Закона о парничном поступку (право странке да суд о њеним захтевима и предлозима одлучи у разумном року) тако што је усвојио предлог за вештачење преко вештака графолошке струке ради утврђивања веродостојности потписа са спорним уговорима, 'иако је знао да ће тужбени захтев из других разлога одбити', неосновани су и без утицаја... Када би било који суд одмах по пријему тужбе имао коначан став о основаности, односно о неоснованости тужбеног захтева (на основу доказа који су уз тужбу или уз одговор на тужбу приложени, а могу бити приложени само писани докази), онда би то значило да се главна расправа ни не мора заказивати. То би представљало повреду расправног начела и прејудуцирање одлуке о тужбеном захтеву... Овакво поступање суда се зато не може третирати као повреда начела ефикасности, јер ефикасност не сме угрозити поступак утврђивања чињеничног стања и правилне примене материјалног права, те доношење законите и правилне одлуке, нити право странака на закониту заштиту... Начела из чл. 2 и 4 Закона о парничном поступку морају имати примат у односу на начело ефикасности, а обавеза суда да поступак спроведе без одуговлачења и са што мање трошкова се не сме тумачити нити применити на штету начела из чл. 4, 7 и 8 истог Закона. Из пресуде Привредног апелационог суда Србије, бр. Пж. 14301/10 од 23.12.2010. године.

У поступку о привредним споровима мале вриједности, према изричитој законодавној одредби суд неће достављати тужбу туженом на одговор.⁶¹ Одредба није инструктивног карактера за суд, већ уопште не оставља могућност да суд процјењује да ли ће у конкретном случају, или неће, доставити тужбу туженом на одговор. У овој ситуацији, законодавац је процијенио да у сврху остварења начела хитности у рјешавању привредног спора мале вриједности више доприноси начело усмености, него начело писмености, имајући у виду правила о личном достављању тужбе на одговор.⁶² Иако овакво законодавно рјешење доприноси хитности у поступању и ефикасности поступка, нејасно је у којем моменту започиње парница. Такође, упитно је до којег момента тужени може изјавити материјалноправне приговоре које би иначе изјавио у одговору на тужбу. За претпоставити је да ће тужени своје материјалноправне приговоре моћи изјавити усмено тек на припремном рочишту, односно на рочишту за главну расправу, ако суд не закаже припремно рочиште, под условом да тужени рочишту приступи. Све речено вриједи само уколико се ради о поступку о привредним споровима мале вриједности.

Ревизија у привредним споровима није дозвољена ако вриједност предмета спора побијаног дијела правноснажне пресуде не прелази динарску противвриједност од 100.000 евра по средњем курсу Народне банке Србије, на дан подношења тужбе.⁶³ Ова одредба одступа од одредбе општег парничног поступка, према којој ревизија није допуштена у имовинскоправним споровима ако вриједност предмета спора побијаног дијела не прелази динарску противвриједност од 40.000 евра по средњем курсу Народне банке Србије на дан подношења тужбе.⁶⁴ Иако је висина наведеног износа имовинског цензуса за изјављивање ревизије у привредним споровима снижена, у односу на његову висину према одредбама ЗПП Србије (2004), вриједност предмета спора, која је, као услов за изјављивање ревизије постављена на виши износ у привредним споровима, има за циљ постизање ефикасности поступка пружања судске заштите поводом привредних спорова.

---

61 ЗПП Србије (2011), чл. 487 ст. 4.

62 ЗПП Србије (2011), чл. 141.

63 ЗПП Србије (2011), чл. 485 ЗПП Србије (2004) прописивао је износ од 300.000 евра као вриједност предмета спора од које зависи допуштеност ревизије, али је овај износ снижен наведеном одредбом ЗПП Србије (2011) због веће ефикасности и реализације права на приступ суду и малим привредним дрштвима, а у складу са препорукама Савјета Европе.

64 ЗПП Србије (2011), чл. 403 ст. 3.

VI Начело непосредности

Начело непосредности у општем парничном поступку представља методско начело, које се односи на начин прикупљања процесне грађе и извођења доказа.⁶⁵ Ово начело повезује се са дужношћу суда да непосредно долази до сазнања о спорним чињеницама, извођењем доказа на главној расправи и непосредним контактом са странкама и осталим учесницима у поступку. Непосредно извођење доказа омогућује судији да стекне личне утиске о предмету доказивања, што је од посебног значаја за формирање судијског увјерења.⁶⁶ У прилог остварењу начела непосредности иде првенствено начело усмености. Суд је, у општем парничном поступку дужан све релевантне чињенице утврдити доказима на главној расправи.⁶⁷ У правилу су усменост и непосредност уско повезани. Разлика је у томе што је тежиште начела усмености у контакту између странака и суда, док је тежиште начела непосредности на самом поступку непосредног извођења доказа.⁶⁸

Са друге стране и поједина доказна средства омогућују поступајућем судији да непосредно дође до сазнања о спорним чињеницама више него остала. Тако је доказно средство саслушање странака, свједока и вјештака непосредније у поређењу са доказним средством исправе.⁶⁹

Маргинализовању начела непосредности доказних средстава у општој парничној процедури доприноси и одредба која прописује

65 Детаљније вид. Г. Станковић, Р. Рачић, *нав. дело*, стр. 217.

66 Г. Станковић, „Писана изјава која замењује сведочење у парничном поступку“, стр. 19.

67 „...Предметне чињенице првостепени суд утврђује увидом у спис Окружног суда у Задру. Међутим, оваквим својим утврђењем првостепени суд повредио је начело непосредности парничног поступка, јер није путем стручног лица – вештака саобраћајне струке у току поступка утврдио на који је начин до саобраћајне незгоде дошло налагањем вештачења... Докази на ове околности морали су бити изведени на главној расправи...“ Решење Окружног суда у Новом Саду, Гж. 1093/05 од 1.6.2006. године, *Билтен Окружної суда у Новом Саду*, бр. 9/2006.

„...Читањем изјава које су сведоци дали у другом парничном поступку и пропуштање суда да непосредно саслуша те предложене сведоке, повређено је једно од основних начела парничног поступка – начело непосредности, а странкама није дата могућност да расправљају пред судом...“ Решење Апелационог суда у Новом Саду, Гж. 2157/10 од 24.5.2011. године.

68 Hans W. Fasching, *Lehrnbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts*, Wien, 1990, стр. 354.

69 Вид. Михајло Дика, „О начелу непосредности у парничном поступку *de lege lata* уз неке пројекције *de lege ferenda*“, *Зборник Правној факултету у Загребу*, бр. 4/2008, стр. 899–921. Професор Дика разликује неколико сегмената начела непосредности, као на пример непосредност у расправљању, у извођењу доказивања, непосредност доказних средстава, временску непосредност итд.

могућност коришћења писане изјаве странке или свједока, односно тонског или оптичког записа, умјесто саслушања странака или свједока. Тиме се нарушава суштина начела непосредности у извођењу доказа – обезбиједити непосредан контакт између судије који ће донијети одлуку и самог свједока ради што правилније оцјене његовог исказа.⁷⁰ У овом случају, нејасно је на који ће начин суд доћи до појашњења о појединим детаљима из писане изјаве странке или свједока, као и то на који ће начин судија, односно странке у поступку поставити свједоку додатна питања у вези са догађајем о којем свједочи.

У парничном поступку из надлежности привредног суда, начело непосредности има своју примјену само са аспекта непосредности извођењу доказивања, али је скоро потпуно маргинализовано са аспекта непосредности доказних средстава, као и са аспекта непосредности у расправљању. У поступку пред привредним судом доминира правило да оцјену доказа врши и одлуку доноси онај привредни суд пред којим је спроведено расправљање о спорним чињеницама. Са аспекта функционалне надлежности суда гледано, то је, у првом степену увијек судија појединац.⁷¹ Овакво законодавно рјешење потпуно афирмише начело непосредности са персоналног аспекта, имајући у виду то да се њиме ојачава улога судије појединца у првостепеном поступку, а тиме и спречавају честе промјене састава судског вијећа, због којих расправа мора да почне изнова.⁷²

Када је у питању непосредност у расправљању пред привредним судом, примјена овог начела врло је ограничена. То произлази из изричите законодавне одредбе која прописује да се у привредним споровима спорне чињенице по правилу доказују исправама.⁷³ Имајући у виду то да извођење доказа читањем, од стране странака, предложених исправа, спада у домен истражног начела, те да су исправе саме по себи посредно доказно средство,⁷⁴ јасно је да, иако могућност органа заступника странке да пред привредним судом расправља о битним елементима спора, није потпуно искључена, она је итекако сведена на минимум.

70 Михајло Дика, „Доказивање саслушањем свједока у хрватском парничном поступку“, *Зборник Правног факултета у Загребу*, бр. 2–3/2006, стр. 534.

71 ЗПП Србије (2011), чл. 482 ст. 1.

72 Гордана Станковић, „Начело непосредности – конкретизација начела у Закону о изменама и допунама Закона о парничном поступку (2009)“, *Правни информатор*, бр. 3/2010, стр. 4.

73 ЗПП Србије (2011), чл. 484. У теорији се наглашава да и писмени поступак може бити непосредан, као што је поступак дозволе уписа у земљишну књигу на основу увида у исту. Н. W. Fasching, *нав. дело*, стр. 354.

74 М. Дика, „О начелу непосредности у парничном поступку *de lege lata* уз неке пројекције *de lege ferenda*“, стр. 909.

Ratio ограничене примјене начела непосредности у овом посебном парничном поступку лежи искључиво у намјери законодавца да ово начело стави у службу начела хитности у поступању и ефикасности судског поступка.

VII Закључна разматрања

Парнични поступак који се, пред привредним судом води поводом привредног спора, одликује читав низ специфичности, у односу на правила опште парничне процедуре. То произлази из специфичности предмета поступка, самих учесника и на крају од правно-политичких циљева који су законодавцу били у виду, прописивањем посебних правила процедуре пред привредним судовима. У овом раду направљена је кратка анализа сваког појединог начела који одликује поступак из надлежности привредних судова.

Полазећи од општег значаја начела, као својеврсног модификатора судског поступка, даје се закључити да сва начела опште парничне процедуре, немају једнак значај за поступак који се пред судовима води поводом привредног спора.

Којем ће начелу дати већи значај, а којем мањи, законодавац се руководи првенствено правно-политичким циљем који жели постићи. Конкретно, у поступку у привредним споровима, даје се закључити да су сва остала процесна начела која су била предмет анализе у овом раду, у мањој или већој мјери, подређена једном начелу – начелу хитности. Законодавац је у овом поступку препознао значај брзог и ефикасног рјешавања спорова пред судовима, те је овај циљ, афирмацијом начела хитности, постигао потпуним подређивањем овом начелу свих осталих процесних начела. У том смислу, направљен је специфичан баланс између расправног и истражног начела, између начела усмености и писмености, те начела посредности и непосредности. Упоредно-правна анализа показала је да у парничној процедури Србије није изричито посебно афирмисано начело електронификације поступка пред привредним судовима, у односу на примјену овог начела у општој парничној процедури, као што је то учинио законодавац у неким сусједним државама.

Stojana PETROVIĆ, Mag. iur.

Junior Faculty Member at the Faculty of Law University of Banja Luka

THE PRINCIPLES OF CIVIL PROCEEDINGS BEFORE THE COURT IN COMMERCIAL DISPUTES

Summary

The Law on Civil Procedure of Serbia (2011) promoted the general principles of individual litigation procedure in the process, which before the court of commerce is leaded regarding commercial disputes. The paper is a comparative, historical-legal and normative analyzes of certain legislative provisions of the special court proceedings, form the aspect of the significance of each of the principle that shapes its form. In addition, the paper is a systematic way of an attempt to obtain a character and the relationship between some procedural principles of general civil procedure, which determine the characteristics of the proceedings before the commercial courts. Here are analyzed some specific decisions from judicial practice, as an indicator of judicial conduction of and ways of interpretation of certain legislative provisions in the commercial court's practice.

Key words: *commercial dispute, principles of the proceedings before the commercial court.*